

Háromszék nagymonográfiája

„A múlt vallatása önismeretet jelent, s nem menekülést a mától”

/Szabó Lajos, 1977./

Napjainkban, ha *Pótsa József* (Marosvásárhely, 1836-1903, Sepsiszentgyörgy) nevérol hallunk, nem mint ipartámogató főispánt emlegetjük, hanem a *Háromszék vármegye-Emlékkönyv* c., 1899-ben kiadott nagymonográfiával kap-csolatosan hivatkozunk rá. Pótsa ugyanis ennek szerkesztője volt, és éppen ezért a művet csak úgy is nevezzük: a *Pótsa-féle monográfia*. Pedig hosszú közéleti pályafutása sem tűnt el nyomtalanul. Csak ipartámogató politikájának köszönhetően létesülhetett oly rövid idő alatt pl. *Horn Dávid* gyulafalvi ipartelepe - a megye első jelentős ipari létesítménye -, melynek „*József*” *fűrésztelepe* 1888 októberében kezdett működni, Pótsa keresztnévét viselve. (→ Szubjektív monográfia c. fejezetet is.)

Pótsa 1877-től állott Háromszék vármegye közigazgatásának az élén. Ebben a beosztásában mind államigazgatási, mind ipari vagy közművelődési téren eredményesen tevékenykedett. A lakosság kivándorlásának csökkentése érdekében és az *uzsora* meggátlására támogatta a pénzüintézetek létesítését, melyek közül az 1872-ben létrehozott *Kézdivásárhelyi Takarékpénztár* előtt - az idézett monográfia tájékoztatása szerint - a hitelígyények kielégítésére pénzt kölcsönözni csak korlátozott mértékben, és az alábbi módon lehetett:

- „a székely huszárcsaládok lóbeszerzési alapja”-tól, az ún. „furázsi pénz”-ből, melyet 1880-ban 632 család közt felosztottak, kik aztán a rájuk eső részt felélték. „Hány székely fiú tanulhatott volna ezen tőke [106.644 ft 25 kr] kamataiból [...]”, kérdezte - jogosan - a monográfia munkatársa írásában;
- a községek „tőkevagyonából”;
- az egyházak és erkölcsi testületek s iskola-alapok pénzeiből;
- az egyes tőkepénzesektől /189./.

Pénzüintézetek nélkül nem létezhetett hitelnyújtási lehetőség, e nélkül pedig az iparosodás-iparosítás nem volt elképzelhető. Ezért szükség volt rájuk, de csak azokra, melyek az ipar, a nagyipar, a nyersanyagot késztermékké helyben feldolgozó vállalkozás létesítését elősegítették, az olyan bankokra, takarékpénztárakra és hitelszövetkezetekre, melyek magukévá tették *Orbán Balázs* kérlelő sorait: „[...] valójában Csík munkakész, tömör s szapora népességével arra lenne hivatva, hogy egy gyártartományyá alakuljon át. Seholy bizonynyal ilyszerű vállalatok jobban és célszerűbben elhelyezve nem lehetnének, mint itten, csak hogy fájdalom, ha megvan is a székelységben az ügyesség, vállalkozó szellem [...], hiányzik az anyagi tehetség [...]” /A Székelyföld leírása, II. k. 37./.

A *minél nagyobb profit* biztosítása érdekében és az ipari létesítményekkel járó kockázat elkerülése végett, a bankok politikája más volt. Kölcsönök nyújtására rendezkedtek be, hozzászoktatva a népet a könnyen szerezhető, rövidlejáratú hitelekhez, miáltal „farkast engedtek a házba”. A századfordulóiig aztán a nép beadósodása „e vidéki gombamódra növekedő takarékpénztárak és uzsorások” közreműködésével meg is történt. A kivezető utat pedig *Mikó Árpád* az *Erdély* c. folyóiratban megjelent írásában az alábbiakban látta: „Vissza kell tehát olcsóbb törlesztéses jelzálog kölcsön nyújtása által adni a székely népnek a földet [...]”, mert „a székelység *kivándorlásának, elszegényedésének* oka az, hogy földje, melyhez görcsösen ragaszkodik, immár nem az övé, [...]” /uo. 1901. 79./.

A *készterméket előállító faipar* (épületasztalos- és bútorgyárak, papírgyártó üzemek stb.) létesítésének elmaradását tehát elsősorban a helytelen hitelpolitikában kell keresnünk. (→A pénz bősége Csíkban c. fejezetet is.)

Az iparfejlesztéssel kapcsolatosan szükséges megemlékeznünk az ún. *ipartámogató törvényekről* is. Az első ipartámogató törvényt 1881-ben léptették életbe, de az első világháborút megelőző idők négy iparfejlesztési törvénye közül faipari szempontból csak a harmadiknak, az 1899: II. tc.-nek volt jelentősége, ez ui. a „háziiparosok” rendszeres foglalkoztatását irányozta elő. (A faipar egyébként a kevésbé támogatott iparágak közé tartozott, pedig szükség lett volna elsősorban a „finom” bútoripar támogatására, mert - az Emlékirat az *iparfejlesztésről*, Bp., 1904. 80. szerint - pl. 1903-ban a hazai gyáripari termelés csak 14,2 %-át fedezte az országos szükségletnek.)

A *Pótsa-féle nagymonográfia* a háromszéki erdők birtoklásával kapcsolatban is gazdag forrás. Részletesen foglalkozik *Kézdivásárhely* erdőperével. Megtudhatjuk általa, hogy 1579-ben *Báthori Kristóf* fejedelem a városnak adományozta a *Katrusa erdőt* /uo. 106./, de *Kézdivásárhely* az idők folyamán az erdő megtartása érdekében pert kényszerült folytatni többek között az *Aporokkal* is.

A könyv nemcsak a múltnak szentelt teret, hanem a századforduló *erdőgazdálkodási* kérdéseinek, a faipari vállalatok kialakulásának (→ Szubjektív monográfia c. fejezetet is), a *házi faipar* fejlődésének is. Érdeme az emlékkönyvnek az is, hogy építő módon írt az életbe léptetett erdőtörvényről, mely „gátat vetett a [...] rendszertelen gazdálkodásnak” /uo. 204./.

Pótsa József tevékenyen vett részt a *Székely Kongresszus* szervezésével kapcsolatos teendőben is. Idézzünk abból a leveléből, amelyet 1901-ben az *Erdélyi Kárpát-Egyesület* titkárságához címzett, és az *Erdély* c. folyóirat közölte: „A székely föld egyes részei [...] annyira nem egységesek, hogy azokat [...], egy általános rendszerrel boldogítani nem lehet [...]. A székelységet helyileg kell orvosolni [...]” /Erdély, 1901. 78./.

„... Nyugodt halált nem ad
csak nyugtalan élet.”

/Horváth Imre: Memento. 1957./